

Gorinchem, Balensteeg 18-24

Tabakspijpen

Jan van Oostveen

Jan van Oostveen
Specialistisch Archeologisch Onderzoek
<http://www.xs4all.nl/~kleipijp/kleipijp/>

Colofon

Auteur: Jan van Oostveen
Tekeningen: n.v.t.
Foto's: Jan van Oostveen
Versie: 1.0
Formaat: A4 (breedte – hoogte: 21 - 29,7 cm)
Datum: April 2012
e-mail: kleipijp@xs4all.nl
Website: <http://www.xs4all.nl/~kleipijp/kleipijp/>

Versie	Reden uitgifte
1.0	Initiële versie

Voorpagina: Een dubbelconische kleipijp die wordt toegeschreven aan de Gorinchemse pijpenmaker Willem Pritsaert, 1635-1650.

© 2012, Jan van Oostveen, Tiel.

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar worden gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze dan ook zonder de schriftelijke toestemming van de auteur.

No part of this edition may be reproduced in any form by print, photocopy, microfilm or any other means, without written permission of the author.

Inhoudsopgave

Colofon	2
Inhoudsopgave	3
1. Inleiding	4
2. Tabakspijpen	5
Geraadpleegde literatuur	6
Bijlage 1: Tellijst	7
Bijlage 2: Catalogus	8

1. Inleiding

De tabakspijpen die binnen deze rapportage worden beschreven zijn aangetroffen bij opgravingen aan de Balensteeg 18-24 in Gorinchem, 2004. De vondsten zijn gedeponerd bij de gemeente Gorinchem en hebben de code 7234 gekregen.

De opgraving is gerapporteerd door Hollandia.¹ De Hollandia rapportage is via de website van archeologie Gorinchem te raadplegen.

---

¹ Gerritsen, S., 2007.

2. Tabakspijpen

Binnen vier vondstnummers zijn in totaal 10 tabakspijpen aangetroffen. Met uitzondering van de tabakspijp uit vondstnummer 44, kunnen de overige tabakspijpen gedateerd worden in de periode 1640-1650.

Voor alle tabakspijpen geldt dat zij in Gorinchem geproduceerd zijn. Kwalitatief kunnen deze tabakspijpen worden toegeschreven tot de allerslechtste – groffe – en middelmatige – fijne – kwaliteit. Uitzonderlijk goed afgewerkte tabakspijpen ontbreken.

Geraadpleegde literatuur

- Gerritsen, S., 2007. Definitief onderzoek aan de Balensteeg 18-24 gemeente Gorinchem. Hollandia reeks nummer 54.
- Oostveen, J. van en A. van Oostveen-Bonnema, 2001. Kleipijpen; een statistische analyse. In: Westerheem, 50ste jaargang, nummer 1, p. 13-27.
- Oostveen, J. van en R. Stam, 2011. Productiecentra van Nederlandse kleipijpen; een overzicht van de stand van zaken. Tiel/Leiden.

Bijlage 1: Tellijst

Volg-nummer	Cat. nr.	M.A.E.	Merk	Steeversiering	Productiecentrum	Mogelijke producent	Datering
11	1	1	-		Gorinchem		1640-1660
44	2	1	-		Gorinchem		1700-1730
51	3	1	Springend hert	Lelie in ruit in reliëf	Gorinchem	Willem Teeck	1640-1660
68	4	1	IS		Gorinchem	Jan Schenk	1645-1665
68	5	1	MC gekroond		Gorinchem	Marcus Claasz	1640-1660
68	6	1	Gekroonde roos met initialen WP		Gorinchem	Willem Pritsaert	1635-1650
68	7	1	Radering		Gorinchem		1640-1655
68	8-10	3	-		Gorinchem		1640-1655
		10					
Losse stelen							
11		2					1630-1700
51		1					1630-1700
68		65					1630-1700
		68					

Toelichting op de kolommen uit de tellijst:

Cat. nr.:	Verwijzing naar waar de tabakspijp in de catalogus is beschreven en afgebeeld.
M.A.E.:	Minimaal aantal exemplaren dat van deze tabakspijp is aangetroffen.
Merk:	Het hielmerk/ketelmerk dat op de tabakspijp aanwezig is.
Steeversiering:	Steeversiering op de tabakspijp
Productiecentrum:	Productiecentrum van de tabakspijp
Mogelijke producent:	Mogelijke producent van de tabakspijp
Datering:	Datering van de tabakspijp op typologische gronden gecombineerd met de historische gegevens die van het desbetreffende merk bekend is.

Bijlage 2: Catalogus

Voor de beschrijving van de producten wordt een uniforme systematiek gehanteerd die gebaseerd is op de deductieve kenmerken van de klei pijp en zoals o.a in 2001 is gepubliceerd in Westerheem. De uniforme beschrijving is als volgt:

Identificatie

- 1a. Objectnummer
- 1b. Vindplaats

Deductieve kopkenmerken

- 2a. Model
Beschrijving conform de definities van Van Oostveen en Stam, 2011.
- 2b. Zijmerk links / zijmerk rechts
Beschrijving van het zijmerk aan de linkerzijde van de pijpenkop / beschrijving van het zijmerk aan de rechterzijde van de pijpenkop.
De linker- en rechterzijde van de pijpenkop zijn de desbetreffende zijden zoals de roker deze ziet.
- 2c. Bijmerk links / bijmerk rechts
Beschrijving van het bijmerk aan de linkerzijde van de pijpenkop / beschrijving van het bijmerk aan de rechterzijde van de pijpenkop.
- 2d. (Hiel)merk
Beschrijving van het makersmerk meestal geplaatst op het uitstekende deel, het hiel, van de klei pijp.
- 2e. Oppervlaktebehandeling
De eventuele oppervlaktebehandeling bijvoorbeeld middels een agaatsteen waardoor een geglaasd oppervlak ontstaat, wordt beschreven.
- 2f. Behandeling kopopening
Bijvoorbeeld de met een botter afgewerkte scherpe randen van de kopopening.
- 2g. Afwerking ketelopening
Hieronder kan bijvoorbeeld de hele of halve radering rondom de ketelopening worden beschreven.
- 2h. Overig
Overige opmerkingen

Deductieve steelkenmerken

- 3a. Versiering
De eventueel aanwezige steelversiering wordt beschreven.
- 3b. Oppervlaktebehandeling
De eventuele oppervlaktebehandeling met een agaatsteen wordt hieronder beschreven.
- 3c. Overig
Overige opmerkingen

Conclusies op basis van deductieve kopkenmerken

- 4. Datering
- 5. Mogelijk productiecentrum
- 6. Mogelijke pijpenmaker / atelier

Overig

- 7. Literatuurverwijzing
Een verwijzing naar soortgelijke producten uit de literatuur wordt onder dit nummer gemaakt.

Bij de catalogus zijn de vondsten als volgt gecatalogiseerd:

1. Cijfermerken;
2. Lettermerken;
  - Lettermerken opgebouwd uit 1 letter;
  - Lettermerken opgebouwd uit 2 letters;
  - Lettermerken opgebouwd uit 3 letters;
  - Lettermerken opgebouwd uit 4 letters;
  - Lettermerken opgebouwd uit meer dan 4 letters.
3. Merken die in verband kunnen worden gebracht met de natuur. Merken worden op alfabetische volgorde behandeld;
4. Merken die in verband kunnen worden gebracht met personen. Merken worden op alfabetische volgorde behandeld;
5. Merken die in verband kunnen worden gebracht met wapens. Merken worden op alfabetische volgorde behandeld;
6. Overige merken. Merken worden op alfabetische volgorde behandeld;
7. Ongemerkte producten;
8. Porseleinen tabakspijpen
9. Versierde stelen.

Catalogusnummer 1.

- 1a. 7234; vondstnummer 11
- 1b. Gorinchem, Balensteeg
- 2a. Dubbelconisch
- 2b. -/-
- 2c. -/-
- 2d. -
- 2e. Ongeglasd
- 2f. Gebotterd
- 2g. Radering voorzijde ketelopening
- 2h.
- 3a.
- 3b.
- 3c.
- 4. 1640-1660
- 5. Gorinchem
- 6.
- 7.

Foto pijp schaal 1:1

© Jan van Oostveen (<http://www.xs4all.nl/~kleipijp/kleipijp/>)

Catalogusnummer 2.

- 1a. 7234; vondstnummer 11
- 1b. Gorinchem, Balensteeg
- 2a. Trechter
- 2b. -/-
- 2c. -/-
- 2d. -
- 2e. Ongeglasd
- 2f. Gebotterd
- 2g. Radering voorzijde ketelopening
- 2h.
- 3a.
- 3b.
- 3c.
- 4. 1700-1730
- 5. Gorinchem
- 6.
- 7.

Foto pijp schaal 1:1

© Jan van Oostveen (<http://www.xs4all.nl/~kleipijp/kleipijp/>)

Catalogusnummer 3.

- 1a. 7234; vondstnummer 51
- 1b. Gorinchem, Balensteeg
- 2a. Dubbelconisch
- 2b. -/-
- 2c. -/-
- 2d. Springend hert
- 2e. Ongeglasd
- 2f. Gebotterd
- 2g. Gehele radering rondom ketelopening
- 2h.
- 3a. Lelie in ruit in reliëf
- 3b. Ongeglasd
- 3c.
- 4. 1640-1660
- 5. Gorinchem
- 6. Willem Teeck
- 7.

Foto pijp schaal 1:1

© Jan van Oostveen (<http://www.xs4all.nl/~kleipijp/kleipijp/>)

Catalogusnummer 4.

- 1a. 7234; vondstnummer 68
- 1b. Gorinchem, Balensteeg
- 2a. Trechter
- 2b. -/-
- 2c. -/-
- 2d. IS
- 2e. Ongeglasd
- 2f. Gebotterd
- 2g. Gehele radering rondom ketelopening
- 2h.
- 3a.
- 3b.
- 3c.
- 4. 1645-1665
- 5. Gorinchem
- 6. Jan Schenk
- 7.

Foto pijp schaal 1:1

© Jan van Oostveen (<http://www.xs4all.nl/~kleipijp/kleipijp/>)

Catalogusnummer 5.

- 1a. 7234; vondstnummer 68
- 1b. Gorinchem, Balensteeg
- 2a. Dubbelconisch
- 2b. -/-
- 2c. -/-
- 2d. MC gekroond
- 2e. Ongeglasd
- 2f. Gebotterd
- 2g. Gehele radering rondom ketelopening
- 2h.
- 3a.
- 3b.
- 3c.
- 4. 1640-1660
- 5. Gorinchem
- 6. Marcus Claasz
- 7.

Foto pijp schaal 1:1

© Jan van Oostveen (<http://www.xs4all.nl/~kleipijp/kleipijp/>)

Catalogusnummer 6.

- 1a. 7234; vondstnummer 68
- 1b. Gorinchem, Balensteeg
- 2a. Dubbelconisch
- 2b. -/-
- 2c. -/-
- 2d. Gekroonde roos met initialen WP
- 2e. Geglaasd
- 2f. Gebotterd
- 2g. Gehele radering rondom ketelopening
- 2h.
- 3a.
- 3b.
- 3c.
- 4. 1635-1650
- 5. Gorinchem
- 6. Willem Pritsaert
- 7.

Foto pijp schaal 1:1

© Jan van Oostveen (<http://www.xs4all.nl/~kleipijp/kleipijp/>)

Catalogusnummer 7.

- 1a. 7234; vondstnummer 68
- 1b. Gorinchem, Balensteeg
- 2a. Dubbelconisch
- 2b. -/-
- 2c. -/-
- 2d. Radering
- 2e. Ongeglasd
- 2f. Gebotterd
- 2g. Radering voorzijde ketelopening
- 2h.
- 3a.
- 3b.
- 3c.
- 4. 1640-1655
- 5. Gorinchem
- 6.
- 7.

Foto pijp schaal 1:1

© Jan van Oostveen (<http://www.xs4all.nl/~kleipijp/kleipijp/>)

Catalogusnummer 8.

- 1a. 7234; vondstnummer 68
- 1b. Gorinchem, Balensteeg
- 2a. Dubbelconisch
- 2b. -/-
- 2c.
- 2d.
- 2e. Ongeglasd
- 2f. Gebotterd
- 2g. Radering voorzijde ketelopening
- 2h.
- 3a.
- 3b.
- 3c.
- 4. 1640-1655
- 5. Gorinchem
- 6.
- 7.

Foto pijp schaal 1:1

© Jan van Oostveen (<http://www.xs4all.nl/~kleipijp/kleipijp/>)

Catalogusnummer 9.

- 1a. 7234; vondstnummer 68
- 1b. Gorinchem, Balensteeg
- 2a. Dubbelconisch
- 2b. -/-
- 2c. -/-
- 2d. -
- 2e. Ongeglasd
- 2f. Gebotterd
- 2g. Radering voorzijde ketelopening
- 2h.
- 3a.
- 3b.
- 3c.
- 4. 1640-1655
- 5. Gorinchem
- 6.
- 7.

Foto pijp schaal 1:1

© Jan van Oostveen (<http://www.xs4all.nl/~kleipijp/kleipijp/>)

Catalogusnummer 10.

- 1a. 7234; vondstnummer 68
- 1b. Gorinchem, Balensteeg
- 2a. Dubbelconisch
- 2b. -/-
- 2c. -/-
- 2d. -
- 2e. Ongeglasd
- 2f. Gebotterd
- 2g. Radering voorzijde ketelopening
- 2h.
- 3a.
- 3b.
- 3c.
- 4. 1640-1655
- 5. Gorinchem
- 6.
- 7.

Foto pijp schaal 1:1

© Jan van Oostveen (<http://www.xs4all.nl/~kleipijp/kleipijp/>)